

Çevrimiçi P4C (Çocuklar İçin Felsefe) Deneyimine İlişkin

Zişan Kürüm Yılmaz & Duygu Gücük Eren

Covid salgınıyla birlikte Mart 2020'den bu yana içine girmiş olduğumuz süreç, yeni yaşam ve ifade biçimlerini beraberinde getirdi. Evde olma hali, evden çalışma, uzaktan eğitim, çevrimiçi eğitim, alternatif eğitim, çocuklar için yeni eğitim seçenekleri, uzaktan atölyeler... Bir atölye hayali kurarken vurdu bizi pandemi. Şanslı olanlardandık, evlere kapanabildik. Ne yapsak diye düşünürken kendimizi sosyal medyada vakit geçirirken bulmuştuk. Eş-dost, sıkılan çocuklarından dem vururken internet bizi birleştiren yol oldu. Nerede ise her şeyi çevrimiçi yapar hale gelmişken atölyeyi neden çevrimiçi yapmayalım dedik.

Kısaca P4C olarak bilinen, çocuklar için felsefe (Philosophy for children) ile çocukları tanıştırma, onların düşünme, sorgulama becerilerini geliştirerek kendini ifade etmelerinde kolaylık sağlamanın yanında bu zor dönemde evde geçirdikleri süreyi onlar için daha keyifli hale getirmede destek olacağını düşünerek çevrimiçi oturumlara başladık.

Nedir Çocuklar için Felsefe?

Çocuklar için felsefe eğitiminin temel amacı akıl yürütme becerisinin sistematik olarak geliştirilmesine yardımcı olmaktır. 60'lı yıllarda ABD'de Matthew Lipman ve sonrasında Ann Sharp tarafından geliştirilen pedagoji Sokratik Diyalog yöntemine dayanmaktadır. Öğretmen "kolaylaştırıcı" görevindedir ve konu edilenle ilgili bilginin kolektif inşasına ortam hazırlar. Bir hikâye ya da görsel desteği ile soruşturulan kavram üzerine sorular sorarak soruşturmanın derinleşmesine yardımcı olacak bir rol üstlenir, kolaylaştırıcı. Bununla beraber doğrudan yardımda bulunmaz, olumlama-olumsuzlama yöntemine gitmez, grubun demokratik bir şekilde

iletişim kurmasının önünü açacak yeni sorular sorarak ilerler. Yüz yüze yapılan etkinlik çember şeklinde gerçekleştirilir bu sayede kolaylaştırıcı ve katılımcılar arasında bir eşitlik olduğu da aktarılmaya çalışılır. Hal böyleyken bunu çevrimiçi bir oturumda gerçekleştirmek nasıl olacaktı?

Çevrimiçi Sınırlılıklar, Sıkıntılar...

Çevrimiçi eğitimde teknik sorunların yanı sıra yaşanan temel problem çemberin olmaması. Bu sebeple çocuklar için felsefenin ön şartı olan eşitler arası ilişkiyi kurmak en başta sekteye uğrayacaktı. Fakat bunun üstesinden karşılıklı diyalog ile gelebilmenin mümkün olduğunu gördük. Herkesin birbirini dinlediği, yanlış yapma kaygısının olmadığı bir ortamda eşitler arası ilişki çember olmaksızın da kurulabiliyor. Bu güçlüğü aşmanın önündeki en büyük engel teknik imkansızlıklar. İnternetin kesilmesi, katılımcıların bağlantılarının kopması, ses ve görüntüde zaman zaman kopuklukların olması, seslerin üst üste binmesi gibi teknik sıkıntılar sağlıklı bir iletişim kurmakta zorluklar yaratıyor. Oturumlarda iki kolaylaştırıcı olması bizden yana olan teknik aksaklıkları en aza indirdi. Oturumu yapan kolaylaştırıcının dikkatini bölen şeyleri ortadan kaldırırken bir bağlantı sorunu karşısında sözü devralıp çocukların dikkatinin dağılmasının ve zamanlarının boşa gitmesinin önünü almaya çalıştık.

İkinci olarak, hiç yüz yüze gelmemiş olmak kullanılan vücut dilinin anlaşılmasında başka bir zorluk oluşturuyor. Fakat süre giden bir grup oluşturunca bu yabancılaşma hali kırılabilir. Hatta zamanla dertleşecek kadar gelişti kurulan iletişim. Teknik aksaklıklar ve yüz yüze gelememenin verdiği gerilimin yanı sıra bizi en çok tedirgin eden ev ortamları oldu. Kameranın önünde çocuk var fakat arkasında kim var, neler oluyor, bilmiyoruz. Kimi zaman sorduğumuz soruya cevap veren, çocuğa tüyo(!) veren, çocuğunun katılımını, neler söylediğini denetleyen ebeveynlere, kimi zaman çocuğun dikkatini dağıtan kardeşlere, kimi zaman da çocuğun ne yaptığını hiç umursamayarak, ortamda sadece kendisinin

olduğunu sanan aşırı gürültücü yetişkinlere denk geldik.

Pandemi ile yeni tip yaşamın yanı sıra yeni tip ebeveynler de oluşmuş oldu. “Helikopter Ebeveynlik” denilen ebeveynlik biçimi çocuklarla sürekli yan yana olma hali ile boyut atladı. Hem kaygı düzeyinin artması hem de kontrol arzusunun tetiklenmesi ile bazı ebeveynler ile çocuklar arasında çıkan problemlere uzaktan ve çevrimiçi tanıklık ettik. İnternetin yaygın kullanımıyla uzmanlık alanlarının dışındaki insanların yönlendirmelerine ve enformasyon bombardımanına açık hale gelen ebeveynlerde her şeyi bilme, her konudan anlama, donanımlı çocuk yetiştirme adı altında çocuğun ilgisinin/ isteğinin olup olmadığını sorgulamaksızın gördükleri her kursa, atölyeye vb. çalışmalara çocuğu zorla dahil etme durumları ile karşı karşıya kaldık. Müdahaleci, denetleyici ve yönlendirici tavırlar da eklenince sonuç mutsuz çocuk yüzleri ile karşılaşmak oldu. Baskı altında daha da sıklıgan, utangaç ve sessizleşen çocuklar karşısında söz bize düştü ve ebeveynleri ile çocukları zorlamamaları, takip etmemeleri ve özgür bırakmaları gerektiği konusunda görüşmeler yapmak durumunda kaldık. Bizim için kural basitti; “burada düşündüklerimizi özgürce ifade edebilmeliyiz ve bu zorla değil keyifle yapılabilir”.

Çevrimiçi eğitimde karşılaştığımız diğer bir sorun, öğrenme stillerindeki farklılıklardı. İşitsel ve görsel çocuklarda dikkat daha uzun süreli olurken, kinestetik çocukların dikkatini ekran karşısında canlı tutmak yüz yüze olduğundan daha fazla çaba gerektirse de çözüm basit oldu. Bu durum karşısında kullandığımız yöntem çocukları rahat bırakmak oldu. Bizi dinlerken bir yandan çizim yapıyor, hamurları ile oynayabiliyor ve hoplayıp zıplayabiliyorlardı. Diğerlerinin dikkatini dağıtmamaları için ortak bir dil sağlayarak sohbeti arttırdık. Oturumları uzatmış ve daha fazla yoruluyor olmuş olduk fakat sonunda çocukların yüzlerindeki, sözcüklerindeki mutluluk o yorgunluğa değdiğini her seferinde gösterdi.

Kazanımlar...

Sınıf ortamında ekonomik ve kültürel olarak birbirine benzer çocukların bir aradalığı sınırlı bir yapı oluşturuyor. Buna ek olarak öğretmen-öğrenci ilişkisi de hiyerarşik bir ortamın oluşmasına yol açıyor. Çember ile biz bunu kırmaya çalışıyoruz. Farklılıkları kapsayıcı ve eşitlikçi bir ortamın çabası içerisindeyiz.

Çevrimiçi oturumlar onca zorluğuna rağmen bu isteğimizi hayata geçirdi. Oturumlara farklı şehirlerden hatta farklı ülkelerden, farklı ekonomik seviyelere sahip ailelerin çocukları katılmış oldu. Bu çokseslilik hem merak uyandırdı hem de demokratik bir ortamın oluşmasına zemin hazırladı. Çocuklar yeni fikirlere açık olurken kendi fikirleri de bu açıklıktan nasibini aldı ve özgürleşti. “Saçma olacak ama...” ile başlayan cümlelerden birbirlerinin görüşünü tetikleyen yeni görüşler türedi. Hoşgörü ve farklı fikir dile getirene saygı açısından çocuklara yeni pencereler açılmış oldu. Çocuklar oturumları dersten ziyade, oyun, sohbet, bir araya gelme etkinliği gibi değerlendirdiler. Bu da P4C’nin hedefine uygun olarak ders kalıplarının ve algısının dışına çıkmanın önünü açtı.

Devam eden gruplarda çocuklar, kendilerini daha rahat ifade etmeye, birbirleriyle iletişime girerek tartışma ortamını zenginleştirmeye başladılar. Etkinliğin sonunda mutlaka, kendileriyle, aileleriyle, arkadaşlarıyla ilgili anlatacakları olaylar ya da resim, yazı, maket vb. gösterecekleri çalışmalar oldu. Yaptıkları ya da anlattıklarının ilgiyle izlenmesi, dinlenmesi, üzerinde konuşulması, çocuklara kendilerini önemli/ değerli hissettirerek özgüven duygularının gelişimine katkı sağladı, birbirleri ile bir bağ kurar hale geldiler.

Her oturumun sonunda bir değerlendirme yapıyoruz. Çocuklar orada neyi sevip, neyi sevmediğini, dikkatinin dağılıp dağılmadığını, hangi noktada sıkıldığını, nerede meraklandığını, kafasını nelerin kurcaladığını rahatça ifade eder hale geldiler. Öz değerlendirmelerini yaparken bize de ilgi ve merakları konusunda fikir veriyorlar. Bu sayede kendileri kavramlar üzerinde

derin düşünme denemeleri yaparken biz de eksik hissettikleri noktalarda onları güçlenmelerini sağlamaya çabalıyoruz.

Çocukların Değerlendirmeleri...

Paylaştığımız bu anların öznesi çocuklardı. Dolayısıyla bizi harekete geçirecek, motivasyonumuza ve yaratıcılığımızı artıracak olanlar da onlar oldu. Onlardan gelen yorumlar sayesinde, bazıları hâlâ ders demeye devam etse de, bir ezberi kırdığımızı anladık.

A.K. (8 Yaş) “En sevdiğim ders felsefe”, “bugün çok mutluyum çünkü felsefe var”, “bu saate kadar heyecanla bekledim felsefe başlayacak diye”. “Bugün çok dersim vardı ama hiç yorgun değilim çünkü felsefe var”.

B.Y. (6 Yaş) “Keşke tek ders felsefe olsa”.

I.İ.E. (8 Yaş) “Her zamanki gibi bu derste çok mutluyum”.

Şeklindeki ifadeleri doğrudan felsefeyle tanışıklıklarına, felsefeyi sevmelerine ve/veya kanıksanmış felsefe algısının parçalanmasına yönelik ifadelerdi.

I.E.U. (11 Yaş) “Beynim yandı”. “Bu sorunun cevabını ben de dört yıldır düşünüyorum”.

K. K. (10 Yaş) “Kafamda bir sürü soru işareti oldu”.

C.Z. (6 Yaş) “Bu beni aşacak galiba, düşünmem gerek”.

Ç.Ö. (9 Yaş) “Bir hayat, bir düzen kurmak çok mu zor? Bence değil”.

B.Y. (6 Yaş) “İnsan kendi değerini bilmeli”.

Şeklindeki yorumları ise tam da istediğimiz gibi, merakı diri tuttuğumuzu, yeni sorular için kanallar açtığımızı gösteriyordu, artık biliyorduk; hiçbir bilgiyi sorgulamadan almayacaklar. Etkinliğin kendisine yönelik söylemlerinin dışında,

B.A.Y. (6 Yaş) “Bugün size ne anlatacağım biliyor musunuz?” “Kitabı şimdi bırakın da beni dinleyin diyorum, bir şey anlatacağım”.

B.Y. (6 Yaş) “Annem bana yavru kedi alacak”.

C.Z. (6 Yaş) “Geçen hafta gösterdiğim kutuya bu defa farklı bir şey sakladım hadi bilin?”

K.S. (6 Yaş) “Roket yaptım nasıl olmuş?”

E.G. (6 Yaş) “Ders ne zaman bitecek? Benim çişim geldi de”.

E.B.A. (8 Yaş) “Çok acıktım”.

vb. sözleri ise hem bizimle hem arkadaşlarıyla kurdukları güvenin, duygusal bağın ve iletişimdeki rahatlığın göstergesiydi. Ve emin oldukları bir şey vardı; “Burada özgürüz, yaşadıklarımızı, düşündüklerimizi anlatabiliriz. Bizi dinliyorlar ve önemsiyorlar”.

Çevrimiçi Etkinliklere İlişkin Genel Değerlendirme...

Pandemi ile birlikte artan çevrimiçi atölyeler iki büyük sorunun önünü açmış oldu. Bunlardan ilki felsefe alanı konusunda: Son dönemde çevrimiçi atölyeler arasında belki de en çok artan felsefe atölyeleri oldu. Pek çok kişi alandan olsun olmasın eğitimci eğitimlerine katılıyor ve çocuklara çevrimiçi ulaşabiliyor. Burada dikkat edilmesi gereken noktanın “değerler eğitimi” adı altında gelişen bu alanın çoğunlukla özünde felsefi bilgi olmayan bir eğitim anlayışı olduğudur. Bu kapsamda yapılan sıklıkla belli bir kesimin ahlaki normlarının öğretilmesidir. Çocuklar için felsefe adıyla yapılan pek çok çevrimiçi etkinliğe baktığımızda çoğunlukla felsefe adı altında inanç temelli, ideolojik, cinsiyetçi ahlak normlarının öğretimi ile karşılaşırız. Felsefe eğitiminin hedefi çocuklara belli bir düşünce yapısını dayatmak ve norm öğretmek olmamalıdır. Çocuklar için felsefe çalışmasının hedefi, çocukların sistematik bir biçimde düşünme becerisi geliştirebilmelerinin önünü açmak, kendilerini doğru ve tam olarak ifade edebilmelerini, kendi insan haklarının ve daha önemlisi başkalarının insan haklarının bilgisine sahip olmalarını sağlamak olmalıdır.

Bir diğer başlık ise sadece felsefe atölyelerini kapsamıyor. Gerek çevrimiçi atölyeler olsun gerek okullara ilişkin oturumlar olsun çevrimiçi atölye, ders, okul tanıtımlarında çocukların görüntülerinin kullanılması ciddi bir hak ihlali ve istismar alanı olarak karşımıza çıkıyor. Çocukların hem fotoğraflarının hem videolarının açık bir şekilde paylaşıldığı durumlarla çok sık karşılaşırız. Eğitimcilerin ve ebeveynlerin bunu göz önünde bulundurmaları ve çocukların görüntülerinin paylaşımı konusunda bu kadar rahat davranmamaları gerekmektedir.